
I. ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

УДК 346.548:33.477

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

О. В. МАКАРА, доктор економічних наук

(Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

***Анотація.** Розкрито сутність формування механізмів державно-приватного партнерства для зміцнення економічної безпеки в умовах розвитку підприємницької діяльності. Виділено й обґрунтовано програмно-стратегічні напрями розвитку конкурентної стратегії партнерських інноваційних утворень країни.*

***Ключові слова:** державно-приватне партнерство, економічна безпека, підприємницька діяльність, конкурентна стратегія, проектне фінансування, соціально-економічна політика.*

В умовах посткризового відновлення національної економіки та забезпечення конкурентоспроможного соціально-економічного розвитку держави важливим є упровадження прогресивного механізму співробітництва між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, приватним сектором та інститутами громадянського суспільства. Для функціонування державно-приватного партнерства необхідна умова зміцнення економічної безпеки країни як складної багатфакторної категорії, яка характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб власного населення держави на певному визначеному рівні, з метою протистояння дестабілізуючій дії різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників.

Серед негативних явищ і тенденцій, що були характерними для минулих років, осо-

бливе занепокоєння, з погляду національної та економічної безпеки, продовжують викликати всім відомі явища, такі як спад виробництва та погіршення зовнішньоторговельного балансу разом зі збереженням його від'ємного сальдо, подальше поглиблення платіжної кризи та рівня «тінізації» економіки, зростання рівня заборгованості перед бюджетом, нарахованих сум штрафних санкцій, низькі обсяги іноземних інвестицій, зростання внутрішнього боргу держави, падіння життєвого рівня населення, загострення проблеми зайнятості населення, збільшення зовнішнього державного боргу України тощо. Такий стан справ посилює реальну загрозу національній безпеці країни, перешкоджає просуванню реформ, провокує зростання соціального невдоволення політикою держави. З-поміж причин, що зумовлюють складне соціально-економічне становище країни, більшість експертів згадують важкий

фінансовий стан підприємств, відсутність попиту на вітчизняну продукцію через її високу ціну та низьку якість, брак інвестицій, недостатність інституційних перетворень, недосконалість податкового законодавства тощо [1–4].

Перелічені чинники є лише похідними від недосконалості рішень, які приймають різні органи державної влади. Діяльність державної влади, на жаль, і досі є суперечливою, орієнтованою на досягнення поодиноких цілей і недостатнім урахуванням практичної адаптованості заходів, що впроваджуються, до реальних умов, які склалися в Україні. Саме тому поряд із чітким розв'язанням окремих проблем макроекономічного порядку спостерігається загострення проблем іншого, соціально-економічного гатунку.

З огляду на важливість місця та ролі економічної безпеки підприємництва в системі економічної безпеки держави ці проблеми досліджували такі науковці: Г. Пастернак-Таранушенко [5] та Я. Жаліло [6]. Різні аспекти зміцнення національної безпеки країни досліджують такі вітчизняні науковці, як О. Власюк, Б. Губський, Р. Дацків, С. Жук, Г. Козаченко, Я. Кондратьєв, В. Ліпкан, Ю. Лисенко, О. Ляшенко, С. Міщенко, О. Павловська, В. Пономарьов, В. Предборський, Р. Руденський, С. Харчук [7–14].

У працях цих авторів виокремлено значення та підкреслено необхідність створення належних умов для започаткування та здійснення підприємницької діяльності, збереження відповідного рівня захисту підприємницького сектора від зовнішніх і внутрішніх загроз, посилення ролі суб'єктів підприємництва в мінімізації економічних загроз безпеці держави, забезпеченні розвитку та конкурентоспроможності економіки. Також у їх працях розглянуто фактори, які створюють перешкоди для розвитку вітчизняного інноваційного сектора загалом. Утім, у наукових працях недостатньо висвітлено переваги розвитку державно-приватного партнерства для зміцнення економічної безпеки в умовах розвитку підприємницької діяльності.

Формування механізму державно-приватного партнерства для зміцнення економічної

безпеки в умовах розвитку підприємницької діяльності, виокремлення програмно-стратегічних напрямів розвитку конкурентної стратегії партнерських інноваційних утворень країни.

В Україні немає рішучих намірів щодо розробки ґрунтовних і цілісних концепцій діяльності державного апарату в нових умовах господарювання. Це спостерігається в ухилянні від відповідальності за певні рішення, які приймають органи як законодавчої, так і виконавчої влади. Помітна відсутність бажання щодо налагодження плідної співпраці між різними ланками державної влади в інтересах формування ефективної моделі економічного розвитку країни. Досвід засвідчив, що в умовах переходу від адміністративно-командних методів управління економікою до ринкового регулювання соціально-економічних процесів сподівання на автоматичну зміну гострої ситуації в нашій країні лише шляхом прийняття та впровадження нових законів, навіть наближених до європейських стандартів, – марні. Успішно подолати проблеми перехідного періоду можна лише за наявності у виконавчої влади чіткого уявлення про механізми реалізації і можливості виконання законів, які приймаються в парламенті.

Варто зважати на застосування механізму державно-приватного партнерства, який має бути націлений на забезпечення можливості здійснення суспільно значимих проектів у найбільш короткі терміни, малопривабливих для традиційних форм приватного фінансування. Крім цього, механізм партнерства влади та бізнесу повинен підвищити ефективність проектів завдяки участі в них приватного бізнесу, зазвичай, більш ефективного на ринку, ніж державні інститути; забезпечити зниження навантаження на бюджет завдяки залученню приватних коштів і перекладання частини витрат на користувачів (комерціалізації надання послуг): надати можливість залучення кращих управлінських кадрів, техніки і технологій; підвищити якість обслуговування кінцевих користувачів. Нарешті, такий механізм має надати можливість сконцентрувати увагу державних органів на найбільш властивих їм адміністративних функціях і скороти-

ти державні ризики завдяки розподілу їх між приватним партнером і владою.

Державно-приватне партнерство варто розглядати не тільки в плані розв'язання окремих великих соціально-економічних, виробничих і інфраструктурних проблем. Державно-приватне партнерство здатне значно вплинути на трансформацію господарського механізму, особливо щодо використання сучасних фінансових технологій, зокрема проектного фінансування, яке має стати найближчим часом одним із механізмів регулювання розвитку економіки країни.

Загалом, «проектне фінансування» являє собою сучасну, гнучку, раціональну й стратегічно орієнтовану форму реалізації складних довгострокових проектів. Будучи ефективною організаційною формою фінансування будівництва, модернізації, реконструкції та впровадження нових технологій, вона дає змогу залучити для реалізації проектів різних інвесторів як державних, так і приватних, забезпечити чіткий розподіл прав і відповідальності між ними, зменшити рівень ризиків, зокрема завдяки використанню сучасних форм контролю, наприклад аудиту ефективності використання проектних ресурсів, знизивши рівень корупційності та криміналу в процесі реалізації державно-приватних проектів, а відтак, посилити економічну безпеку в умовах розвитку підприємницької діяльності в Україні.

Поєднання проектного підходу до розв'язання загальнонаціональних соціально-економічних проблем із інноваційними організаційно-правовими схемами державно-приватного партнерства може надалі стати основою для вирішення широкого кола питань економічної та соціальної політики, економічної безпеки підприємництва, а також допоможе вийти на новий рівень конкурентоспроможності країни. Для розуміння ролі підприємницького співтовариства в реалізації проектів, застосування механізмів державно-приватного партнерства необхідні широка дискусія, залучення експертів, громадськості. І найголовніше – потрібен розвиток нормативно-законодавчої бази, створення відповідного інституційного середовища, аналіз вітчизня-

ного та зарубіжного досвіду та його поширення серед органів центральної, регіональної та муніципальної влади, сприяння у запуску «пілотних» (інноваційних) проектів, що реалізуються владою й бізнесом.

Розвиток і реальне утвердження в економічному житті державно-приватного партнерства залежить від реалізації комплексу стратегічних і тактичних заходів, здатних створити необхідні умови для активізації потенціалу партнерства та забезпечення економічної безпеки країни. До основних із них можна віднести:

- забезпечення довіри, взаємозв'язку й сумісності цілей учасників партнерства;
- реальну адаптацію проектів державно-приватного партнерства до місцевих умов, зокрема тимчасових, регіональних та ін;
- вибір ефективної моделі співробітництва, що охоплює основні цілі в межах діапазону конкретного партнерського проекту;
- забезпечення чіткої організації та контролю, прозорості для населення, цілей і завдань, що виконуються та досягаються завдяки партнерським проектам;
- ефективне структурування партнерських договорів, чітке визначення обов'язків партнерів і регулювання потенційних суперечностей інтересів;
- мінімізація фінансових ризиків партнерів і забезпечення довірчих відносин;
- забезпечення ефективного (але не жорсткого) лідерства державного сектора в проектах партнерства, що відповідає нормам законодавства;
- використання державних фінансових вкладень у проект «мотора» й фактора залучення приватних інвестицій на різних стадіях реалізації партнерських проектів.

Розвиток підприємницької діяльності у взаємодії з державними науковими організаціями могли б досить успішно здійснювати Центри трансфертних технологій, Інноваційно-технологічні центри (технопарки, технологічні кластери, техніко-впроваджувальні території). Водночас забезпечення діяльності цих організацій мають здійснювати консалтингові організації, ярмарки, біржі високих технологій,

фондовий ринок. У результаті активної діяльності за вищеназваними напрямками може бути створене єдине інноваційне поле країни, сформована інноваційна структура економіки. Однак наявні на сьогодні окремі, дуже розрізнені елементи інноваційної структури працюють не ефективно. На наш погляд, саме державно-приватне партнерство може зіграти інтегруючу роль у цій царині.

Ураховуючи певний досвід низки вітчизняних партнерських утворень, а також наявний у розпорядженні країни значний ресурсний потенціал, можна виокремити такі програмно-стратегічні напрями розвитку конкурентної стратегії партнерських інноваційних утворень країни:

1) створення фундаменту для високих технологій, по-перше, як на базі вже наявних власних напрацювань, так і на основі технологічних запозичень, які можуть забезпечити створення необхідних умов для переведення економіки на нову технологічну базу;

2) розробка державної інноваційної політики й, відповідно, конкурентних стратегій інноваційних партнерів, які націлені на створення технологічних конкурентних переваг і побудову національної інноваційної системи;

3) державна підтримка досліджень і розробок, які орієнтовані на нові технології, кваліфікований персонал;

4) стимулювання взаємодії, включаючи створення мережеских утворень між державним, приватним й академічним секторами науки, які призначені для розробки, засвоєння та поширення нововведень;

5) розвиток інформаційних технологій і формування інформаційної інфраструктури;

6) поширення технологій із використанням спеціальних державно-приватних програм сприяння дифузії нововведень: програми із засвоєння та адаптації конкретних технологій; програми покращення загальної технологічної сприйнятливості фірм; програми створення інноваційної спроможності фірм;

7) надання технічної допомоги, особливо малим і середнім фірмам, а також створення технологічних банків даних, агентств із ліцензування та передачі технологій, діагностичних

і консультаційних служб, інформаційних мереж та спільних українських асоціацій і їхньої продукції.

Ці програмно-стратегічні напрями будуть основою реалізації загальнонаціональної програми підвищення конкурентоспроможності, що відображає основні елементи державної політики.

Щодо її реалізації головна складність полягає в забезпеченні використання комплексної комбінації ресурсного потенціалу підприємництва та його державної підтримки, стимулювання переходу до операційної технологічної конкурентоспроможності, яка пов'язана із пошуком і захопленням нових технологічних ніш (сегментів, нововведень), у яких Україна зможе стати виробничо-технологічним лідером, для цього необхідно вибудовувати національну конкурентну стратегію, яка охоплює широкий спектр соціальних, фінансових і політичних проблем, орієнтованих на покращення стану економіки країни й зміцнення її позицій у світі.

Відсутність системного, комплексного виконання державою покладених на неї функцій у межах реалізації соціально-економічної політики, економічної безпеки призводить до загострення суперечностей між узятими державою зобов'язаннями та неможливістю їх виконання. Наукові дослідження і світовий досвід свідчать, що напрямами розв'язання цієї суперечності є: 1) існування поряд із суспільним сектором великого приватного сектора, який займається наданням соціальних послуг, що на відповідному рівні, не нижчому за громадський сектор, задовольняє потреби населення в освіті, охороні здоров'я, соціальному захисті; 2) існування соціальних інститутів, здатних ефективно управляти соціальними ресурсами без безпосередньої участі держави (добродійні організації, недержавні пенсійні, страхові фонди, асоціації взаємної допомоги, професійні клуби тощо); 3) високі доходи населення, що дають змогу повністю, без державних дотацій і субсидій оплачувати послуги приватного сектора. Зниження соціальних витрат за наявності таких умов відбудеться завдяки перекиданню на приватний

сектор частини обов'язків щодо забезпечення населення як товарами, так і громадськими послугами.

Мета соціально-економічної політики має бути спрямована на зміцнення економічної безпеки підприємництва в Україні та забезпечення інноваційних засад конкурентоспроможності національної економіки. Водночас виокремлено програмно-стратегічні напрями розвитку конкурентної стратегії партнерських інноваційних утворень країни реалізують загальнонаціональні програми підвищення конкурентоспроможності, що відображає основні елементи державної політики. Подальші дослідження з аналізованих проблем мають стосуватися розробки та обґрунтування пропозицій щодо покращення інституціонального середовища державно-приватного партнерства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи : аналітичні матеріали до Парламентських слухань [«Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»] / [Л. І. Федулова, Ю. М. Бажал, І. А. Шовкун та ін.] ; за ред. Л. І. Федулової, Г. О. Андрощука ; Ін-т екон. та прогнозування, НАН України. – К., 2009. – 196 с.
2. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : в 3 т. Т. 2: Інноваційно-технологічний розвиток економіки / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2007. – 564 с.
3. Розвиток інноваційної та інвестиційної політики держави: Система державного управління та механізми державної підтримки інвестиційної та інноваційної діяльності [Електронний ресурс] : матеріали наукової експертизи. – К., 2007. – Режим доступу: <http://www.in.gov.ua/index.php?get=169&id=896>. – Назва з екрана.
4. Федулова Л. І. Технологічне прогнозування в системі інноваційної економіки / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2005. – № 3. – С. 3–31.
5. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / Геннадій Адольфович Пастернак-Таранушенко ; [за ред. Б. Кравченка]. – К. : Кондор, 2002. – 302 с.
6. Жаліло Я. А. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації / Ярослав Анатолійович Жаліло // Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. – К. : Сатсанга, 2001. – 224 с.
7. Власюк О. С. Теорія та практика економічної безпеки в системі науки про економіку / Власюк О. С. – К. : Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2008. – 48 с.
8. Губський Б. В. Теорія та практика економічної безпеки в системі науки про економіку / Губський Б. В., Власюк О. С. – К. : Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2008. – 235 с.
9. Павловська О. Д. Конкурентоспроможність національної економіки: пріоритети дослідження та експертні оцінки : наук.-метод. матеріал / Павловська О. Д., Харчук С. В. – К. : КНЕУ, 2003. – 51 с.
10. Дацків Р. М. Економічна безпека у глобальному вимірі / Дацків Р. М. // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 7. – С. 143–153.
11. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : [монографія] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
12. Кондратьєв Я. Ю. Концепція національної безпеки України: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду / Кондратьєв Я. Ю., Ліпкан В. А. – К. : Нац. акад. внутрішніх справ України, 2003. – 20 с.
13. Ліпкан В. А. Теоретико-методологічні засади управління у сфері національної безпеки України : монографія / Ліпкан В. А. – К. : Текст, 2005. – 350 с.
14. Механизмы управления экономической безопасностью / Ю. Г. Лысенко, С. Г. Мищенко, Р. А. Руденский [и др.]. – Донецк : ДонНУ, 2002. – 178 с.
15. Предборський В. А. Економічна безпека держави / Предборський В. А., Ліпкан В. А. – К. : Кондор, 2005. – 391 с. – 391 с.

А. В. Макара, доктор экономических наук (Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк). **Механизм государственно-частного партнерства как необходимое условие укрепления экономической безопасности.**

Аннотация. Раскрыта сущность формирования механизма государственно-частного партнерства для укрепления экономической безопасности в условиях развития предпринимательской деятельности. Выделены и обоснованы программно-стратегические направления развития конкурентной стратегии партнерских инновационных образований страны.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, экономическая безопасность, предпринимательская деятельность, конкурентная стратегия, проектное финансирование, социально-экономическая политика.

O. V. Makara, Dc. Econ. Sci. (Lesya Ukrainka Eastern European National University). **Mechanism of public-private partnership as a necessary condition for strengthening economic security.**

Summary. The article reveals the essence of the formation of public-private partnership to strengthen economic security in terms of business development. Identified and justified program – the strategic direction of the competitive strategy of innovative partnerships formations country.

Keywords: public-private partnerships, economic security, entrepreneurship, competitive strategy, project finance, socio-economic policy.